

Slobodná škola *pre* slobodné *deti*

LENKA (35) A JURAJ (36) MAZÁKOVCI ZALOŽILI V KOŠICIACH NEOBYČAJNÚ ZÁKLADNÚ ŠKOLU. JEJ ŽIACI SAMI ROZHODUJÚ O TOM, ČO SA CHCÚ NAUČIŤ. NA SLOVENSKU JE ZATIAĽ UNIKÁT.

Text: **Barbora V. Daxner**

Foto: **Archív L. a J. Mazákovcov**

Takéto slobodné školy nájdete po celom svete, najznámejšie sú Summerhill vo Veľkej Británii či Sudbury Valley v Amerike. Zopár vzniklo aj v susednom Česku. Prvú a zatiaľ jedinú na Slovensku založili pred štyrmi rokmi v Košiciach manželka Mazákovci, akční rodičia troch synov. Je zaradená do siete základných škôl a jej zakladatelia sa smejú, že o pár rokov budú „zédéeškou“ s najväčším počtom žiakov na Slovensku. Slobodná demokratická škola v Košiciach je totiž vďaka svojmu výnimočnému, inovatívnemu spôsobu vzdelávania okrem denného štúdia aj kmeňovou základnou školou takmer tisícky domškolákov naprieč celým Slovenskom. Dramaticky totiž pribúda rodičov, ktorí túžia po tom, aby sa ich deti vzdelávali slobodne a boli pripravené na život v 21. storočí so všetkými jeho výzvami.

ŠKOLA AKO ŽIVÝ ORGANIZMUS

Rodičia troch synov, deväť-, sedem- a štvorročného, sú manželmi od vysokej školy a už v tom období sa formovali

ich názory na vzdelávanie, dosť odlišné od bežného názorového prúdu. „Lenka chcela odkiaľsi pracovať s deťmi, vyštudovala špeciálnu pedagogiku. Ja som inžinier informatiky, od pätnástich rokov podnikám a doplnil som si aj pedagogické minimum, aby som rozumel manželkinej práci a ona zasa pomáhala v našej rodinnej IT firme. Počas vysokej školy sme veľa dobrovoľníčili a rozlične sa vzdelávali a začali sme chápať, že bežný školský systém neponúka to, čo by sme raz chceli pre svoje deti,“ spomína Juraj. A keď deti prišli,

Lenka s nimi ostala doma: „Náš najstarší syn bol iný ako ostatné deti, a aj to nás priviedlo k rozhodnutiu, že sme ho v jeho troch rokoch nedali do škôlky. A keď prišli ďalší synovia, bolo pre nás úplne prirodzené nechať ich spolu doma, aby sa hrali, vyrastali a učili sa od seba. Boli sme vychovávaní v kresťanskom spoločenstve a tam je domškoláctvo bežné. Vždy som ho považovala za možnosť, ktorá rodinám dáva väčšiu mieru slobody. Ako učiteľka som naše deti vzdelávala doma, a tak sme si povedali: A prečo by tých detí nemohlo byť viac? Najprv sme boli viac nastavení na

“
Deti u nás v škole rozhodujú, kam pôjdeme na výlet, kedy začne vyučovanie a či sa budeme prezúvať.
“

”

Máme heslo:
Najprv zábava,
potom práca.

“

domškolácku skupinu, zriadili sme projekt Ťahanovská záhrada v rámci Sokratovho inštitútu. K myšlienke na slobodnú školu a sebariadené vzdelávanie sme sa prepracovávali postupne, od Montessori a voľnej hry až po slobodu v učení a koncept slobodných škôl ako Summerhill. A v tom sme sa našli.“ Lenka priznáva, že nebyť jej odhodlaného manžela, nikdy by sa nepustila do takého odvážneho projektu, ako je súkromná základná škola. „Vnímala som to ako obrovskú, neprekonateľnú horu, na ktorú nemáme financie ani sily. Juraj mal však svoju víziu, v roku 2017 dal dohromady tím ľudí, ktorí zamakali vtedy, keď bolo treba. Najprv vznikla komunitná záhrada a o štyri roky neskôr škola. Stálo nás to prebdené noci a zaneprázdnené dni. A v Jurajovom prípade si to odnieslo aj zdravie.“ Juraj prikyvuje a dopĺňa: „Ľudia, ktorí na Slovensku založili nejaký výnimočný projekt, napríklad školu, vyhlásili, že keby vedeli, čo to všetko zahŕňa, neboli by sa do toho pustili. Patrím k nim. Ak by som vtedy býval tužil to, čo viem dnes, asi by som to neurobil. No v tom čase mi pomohla moja naivita a túžba dopriať našim deťom lepšiu budúcnosť.“

DEMOKRACIA U DETÍ

Čo vlastne znamená sebariadené vzdelávanie? A prečo má košická základná škola Mazákovcov v názve demokratická? Juraj sa nadšene púšťa do vysvetľovania. „Demokratické školy sa od tých bežných líšia najmä v dvoch ohľadoch. Prvým je existencia samosprávy. Znamená to, že o tom, či sa budeme v škole prezúvať, kedy sa začína vyučovanie, či si kúpime farbičky a pôjdeme na výlet, rozhoduje samospráva, a nie vedenie školy. V samospráve sú však zastúpení nielen dospelí, ale aj deti a každý človek má rovnocenný hlas. To znamená, že deti rozhodujú o tom, kam sa pôjde na výlet alebo či sa zorganizuje karneval. Účast na samospráve je dobrovoľná, no ak na jej zasadnutie niekto nepríde, ukracuje sa o možnosť podieľať sa na nejakom rozhodnutí a rozhodne zaňho niekto iný. Aj za to sa deti učia nieť dôsledky.“ Juraj vzápätí dodáva: „Druhým pilierom v demokratickej škole je sebariadené vzdelávanie. Deti si samy stanovujú vzdelávacie ciele a to, ako sa k nim dopracujú. Ak si dieta dá napríklad za cieľ dostať sa na veterinu, je to jeho cieľ, vybralo si ho samo, nie rodič či učiteľ. A je na ňom, akým spôsobom ho >>

„
Deti na prvom
stupni by mali byť
stále v pohybe, je to
zlatý vek pohybu.
“

» dosiahne, či sa bude každý deň učiť dve hodiny, alebo nebude sedem rokov robiť „nič“, a potom sa za rok a pol naučí všetko to, čo potrebuje na prijímačky, podobne ako to robia študenti na vysokej škole. Mnohé deti sú dostatočne uvedomené, vedia si zrátať dve a dve. Vďaka tomu si ušetria množstvo času a môžu sa rozvíjať v tom, čo ich baví a čo im ide. Máme napríklad žiakov, ktorí sú špičkoví v šachu, spoločenských tancoch či hre na klavíri a v živote by na to nemali priestor, čas a energiu, ak by ich vášeň musela bojovať o čas a chuť s vedľajšími vitamínmi prívlastkovými,“ hovorí Juraj. Sebariadené vzdelávanie je teda založené na zmysluplnosti a vlastných záujmoch každého dieťaťa. „Deti sa u nás učia preto, že im to dáva zmysel, nie kvôli známkam či rodičom. Prinášame im podnety a ony si samy z nich vyberajú to, čomu sa chcú venovať,“ hovorí špeciálna pedagogička Lenka. Každý z nás to tak prirodzene má, že o tom, čo ho zaujíma, sa chce dozvedieť čo najviac bez toho, aby nám niekto musel hroziť zlými známkami alebo nás nejakým spôsobom odmeňovať.

A deti to majú rovnako, len sa ich nikto nepýta na názor. Pre mnohých ľudí je absolútne nepochopiteľné, že deťom netreba v kuse robiť program. „V snahe deti kontrolovať a robiť im animátorov si ako spoločnosť veci

len komplikujeme. A oberáme deti o kompetentnosť. Deti potom už od útleho veku vyrastajú v očakávaní, že niekto ich bude neustále niečím zabávať a zaujímať ich pozornosť. Doobeda im niekto vytvorí program v škôlke či v škole, poobede na krúžkoch, cez víkendy rodičia... Nie sú samy tvorcami svojich dní, nemajú nad tým kontrolu. Spoločnosť im nedôveruje, že majú kompetencie si vytvoriť program, ktorý by im dával zmysel. Naproti tomu my našim žiakom doprajeme nielen množstvo podnetov, ale aj množstvo nudy. Naozaj krásne vidno, ako sa deti dokážu samy o seba celý deň postarať a skutočne nepotrebujú, aby im niekto stále stál za chrbtom. A vieme, že keď z našich žiakov jedného dňa vyrastú dospelí, tiež budú robiť len tie veci, ktoré im dávajú zmysel, na základe vlastnej vnútornej motivácie,“ hovorí Lenka.

NAJPRV HRA, POTOM PRÁCA

Ďalším obrovským rozdielom oproti bežným školám je to, koľko času a priestoru žiaci v košickej škole venujú hre. Heslo „Najprv práca, potom zábava“ je tu obrátené naruby. Aj v tomto aspekte kráča košická škola ruka v ruke s najnovšími vedeckými výskumami, ktoré tvrdia, že ak sa dieťa dostatočne nevyhrá vtedy, keď má, prejaví sa to v dospelom živote napríklad určitými infantilnými vzorcami správania. Podľa experta na výchovu a vzdelávanie, amerického psychológa Petra Greya sa mláďatá v celej živočíšnej ríši prostredníctvom hry učia a ľudské mláďatá nie sú žiadna výnimka. „Istý absolvent slobodnej školy Summerhill v dokumente o tejto pokrokovej britskej škole opisoval, že keď nastúpil v osemnástich rokoch na univerzitu, nemal potrebu vyrušovať a zabávať sa počas prednášok tak ako jeho spolužiaci. Obdobie hier si dosyta odžil a na vysokú školu prišiel cielene zbierať vedomosti. Mohol sa posunúť ďalej,“ hovorí Lenka.

UČIA SA VONKU A V POHYBE

V Slobodnej demokratickej škole od jej vzniku prebieha takzvané experimentálne overovanie. „Ide o výskum, ktorý v spolupráci s nitrianskou univerzitou a ďalšími pracoviskami prebieha na našej škole do roku 2030. Zbierajú sa dáta o spôsobe, akým deti vzdelávame, a o ich napredovaní, potom sa budú vyhodnocovať jeho rozličné aspekty. Školský zákon napríklad umožňuje stráviť mimo budovy školy len určitý predpísaný počet hodín, resp. dní v rámci školského roka. My však vďaka výskumu máme od štátu dovolené prakticky neobmedzené výlety mimo školy a exkurzie, aby sme mohli byť s deťmi kdekoľvek, a nielen zavretí v budove. To nie je v klasickej škole bežné. Tvrdíme totiž, že na deti by nemalo mať nejaký fatálny vplyv, ak si srnky nebudú pozerať v učebnici, ale naživo na lúke,“ vysvetľuje jemne ironicky Juraj Mazák. Preto sa väčšina vyučovania na košickej základnej škole odohráva vonku pod šírakom a v pohybe. „Vo svete existujú demokratické školy s rozličným zameraním, my sa usilujeme o slobodné demokratické vzdelávanie v prírode, aby dieťa bolo v spojení so sebou samým, s prírodou a okolím, ale aj inými ľuďmi. Keď spozná samo seba, dokáže iným lepšie vytyčovať hranice, nejde na úkor seba, a preto nemá dôvod si následne frustráciu vybiť deštruktívnymi spôsobmi,“ vysvetľuje Lenka. „Naše deti si uvedomujú, že sme súčasťou tohto sveta, že závisíme od nášho životného prostredia, majú blízky vzťah k prírode, kde rady trávia čas, a tak sú oveľa vnímavejšie k okolitému prostrediu, produkcii odpadu či ku klimatickej kríze.“ Pre Mazákovcov je dôležité viesť žiakov aj k aktívnemu pohybu. „To je ďalšia vec, na ktorú vzdelávací systém v bežných školách vôbec nereflektuje. Pre deti aj dospelých je fyziologicky

neprirodzené toľko sedieť. Deti na prvom stupni potrebujú byť takmer permanentne v pohybe. Je to zlatý vek pohybu, budúci učiteľia sa o tom dokonca učia na pedagogických fakultách! V tomto vývinovom období sa deti ešte vyvíjajú, završuje sa osifikácia. Hodina telesnej výchovy týždenne navyše problém s nedostatkom pohybu školákov skutočne nevyrieši.“

SLOBODA JE NAOZAJ SLOBODA

Mazákovci upozorňujú, že hoci sú školou pre každé dieťa, nie sú školou pre každého rodiča. Nie každý z nás totiž dokáže uniesť skutočný význam toho, čo znamená sloboda so všetkým, čo k nej patrí. „Mnohí rodičia sú spočiatku nadšení, no keď im počas obdobia adaptácie dôjde, že my naozaj nebudeme ich dieťa do ničoho nútiť, často sa zlaknú. Takáto sloboda je na nich príliš. My však naozaj neučíme vybrané slová či násobilku tak, že deťom násilne alebo vtieravo podsúvame vedomosti typu: tu si sadni a teraz budeš počúvať pesničky od Heviera o vybraných slovách. Ponúkame im možnosť spoznať dané učivo, ale nechávame na dieťati, či ho zaujme a či sa o ňom bude chcieť dozvedieť viac. My deťom poskytneme prostredie, možnosti, podnety, ale konečný výber, či sa to chcú naučiť, je len na nich. Robia to kvôli sebe, nie kvôli nám, svojim rodičom alebo spolužiakom. Dôverujeme, že deti najlepšie vedia, čo je pre ne dobré a čo sa v danej chvíli potrebujú naučiť,“ vysvetľuje Lenka. Juraj ju dopĺňa: „Najčastejšie prichádzame do kontaktu s populáciou vysokoškolsky vzdelaných rodičov, ktorí majú záujem dať k nám svoje dieťa. No keď zistia, že u nás sú socializácia, schopnosť dieťaťa žiť v demokratickej spoločnosti a riešovať práva okolia dôležitejšie hodnoty ako kurikulárne vedomosti typu násobilka či periodická sústava prvkov, neraz to v nich začne vyvolávať obavu o budúcnosť.“ Lenka priznáva, že tiež pochádza z rodiny, kde sú všetci vysokoškolsky vzdelaní a určitým spôsobom sa to očakáva aj od ich detí. „Zvládnuť to, že naše dieťa to môže chcieť inak, je pomerne náročná práca s vlastným egom.“ Najmä staršie ročníky považujú domškoláctvo a nedajbože sebariadené vzdelávanie (tzv. unschooling) stále za poriadnu exotiku a v tom lepšom prípade za nepochopiteľný moderný trend dnešných rodičov – mileniálov, ktorí už nevedia, čo od dobroty. Lenka s Jurajom si tiež vyslúžili množstvo nepochopenia, a to aj od vlastnej rodiny. Majú to však v sebe upratané: „Na túto tému už s blízkymi ani inými ľuďmi nediskutujem. Ako rodiča ma oslobodzuje, keď moje deti môžu vyrastať slobodne. Keď dieťa pochopí, že ono je zodpovedné za svoj život, vzdelanie a budúcnosť, práve to ho zastaví, keď chce napríklad odhodiť v lese fľašu do kríkov, pretože sa cíti osobne zodpovedné aj za planétu, kde žije,“ uzatvára.

”
Doprajeme deťom aj veľa podnetov, ale aj nudu.
“